

प्रभु तरुण

वर्ष ५५

अंक ०४

मुंबई

१६ डिसेंबर, २०२१

पाने ६

किंमत रु. १

(स्थापना : तारीख २५ ऑगस्ट १९२३)

तत्त्वाचा बंदा जीव । मूर्तीला कोण विचारी?

www.prabhutarun.org

संपादिका: सुहासिनी कीर्तिकर

कार्यकारी संपादक मंडळ : मिनाक्षी जयकर, मयुरा नायक, संजना कोठारे, वैजयंती कीर्तिकर

संपादकीय

बिंब जरी बचके एवढे

—सुहासिनी कीर्तिकर

म्हणता म्हणता डिसेंबर उजाडला. २०२१ हे साल संपलेच की हो! म्हणजे 'म्हणता म्हणता संपले' की 'संपले एकदाचे' यापैकी कोणतीही प्रतिक्रिया अगदी म्हणजे अगदी खरी बरं का. कारण अजूनही कोरोना, डेंग्यू... आदी संकटांचे सावट सरलेले नाही. शाळा, कॉलेजेस, कचेऱ्या, करमणूक हळुहळू सावरले तरी गर्दीचा धसका आहेच. तरीही या ना त्या मार्गाने माणसं माणसांना भेटायची थांबली नाहीत. लग्नसराई, उत्सव, सणवार... होतच राहिले. 'ऑनलाईन'ने प्रभु तरुण कार्यक्रम सर्वांना सामावून घेत कवेत घेतले. प्रभुतरुणाने पाडलेला हा पायंडा मग इतर अनेक संस्थांना प्रेरक ठरला असणार. 'ई एज्युकेशन' तसे 'ई कार्यक्रम' आपल्या पचनी पडले. संस्कृतीने बाळसे धरले. आपल्या जगभरच्या परभांना त्यात सामावून घेतले. हा 'इ' वेग आता सगळ्यांच्याच मनात जगण्याची, आनंदाची ऊर्जा देऊन गेला. डिसेंबरपर्यंतच्या या काळात पाठारे प्रभु अनेक संस्थांनी 'इ' उंच, उंच झोके घेतले.

पहिला उंच झोका घेतला महिला समाजाने. २६-९-२१ रोजी सादर झालेल्या एकशे सातव्या वर्धापनदिनाचे नावच मुळी होते - 'उंच माझा झोका.' या कार्यक्रमाची सुरुवात अध्यक्षा साया नवलकर यांच्या प्रास्ताविकाने झाली. समाजाच्या कार्याचे स्वरूप यातून कळले. मग औचित्य राखत कौमुदी मानकरांच्या सुरेल आवाजात 'तुज मागतो मी आता' हे भक्तीपूर्ण गीत सादर झाले. त्याला पूरक असे एक्स, वाय, झेड या अक्षरांतून 'वक्रतूण्ड महाकाय' असे प्रणोती कीर्तिकर यांनी गणेश रेखाटन केले. पाठोपाठ ईशानी सेंजित यांनी नृत्य सादर केले. त्यानंतर विनोदाचा शिडकावा असलेले जयमती तळपदे यांचे 'झूम

मीटिंगवरील आसनांच्या कोर्स'वर निवेदन गंमतशीर होते. समाजाच्या वक्तृत्व स्पर्धेत त्या पहिल्या आल्या होत्या; त्याचा जणू पुरावाच त्यांनी या निवेदनात दिला. ही 'फसलेली झूम मीटिंग' आटोपली तोवर 'हात नको लावू माझ्या साडीला' म्हणत रॉनिका विजयकरांच्या सुरांनी ताबा घेतला. मग अवतरली अवघ्या अकरा वर्षांची अवंती तळपदे. तिने केलेले योगासनांचे प्रात्यक्षिक इतके लवचिक होते की दर्शकांनी 'तोंडात बोटे घालण्या'चे योगासन नक्कीच केले असेल! असाच वरताण झाला पुढचा कार्यक्रम. चौऱ्याणव वर्षे अवघे वयमान असलेल्या संध्या विजयकर आजी आणि नातीचे विनोदी नाटकले, नाव्यपूर्ण, रंजक होते. या 'स्कीट'नंतर मग विरंगुळा म्हणून उर्मिन विजयकर आणि आसावरी धुरंधर यांचे सुरेल सूर कानी आले. या सुरांची धुंदी उतरत नाही तोवर सौम्या कोठारेंनी 'छबीदार छबी' नृत्य केले. डॉ. सुमन नवलकरांनी दोन छान कविता सादर केल्या. आरोही राव आणि आरुषी राव या षड्वर्षीय कन्यांनी नृत्य सादर केले. ही विविधता वाढवत शोभा अतुल विजयकरांनी बेसनाच्या कलाकृती दाखवल्या. पूजा मंदार कोठारेंनी पाककृती सादर केल्या. आदिती व्यवहारकर या लहान मुलीने नृत्य केले. पाठोपाठ मोइषा कोठारे आणि निष्का कोठारे या तरुणींचे नृत्यविभ्रम होते. वैभवी कोठारे यांनी पाण्यावरची रांगोळी दाखवली. या रांगोळीचे रंग अधिक बहारदार केले ते त्यानंतर झालेल्या नृत्याने. हे सादर करणाऱ्या होत्या संजना आणि निष्का कोठारे मायलेकी, मिहिका नवलकर आणि जान्हवी कीर्तिकर. मयुरा नायक या होत्याच त्यात; तर नृत्य दिग्दर्शनही त्यांचेच होते. श्रेया तळपदे यांनीही 'दिसला गं बाई' आणि 'पिंगा गं

पोरी' या नाचांवर पावले थिरकायला लावली. वर्षा धुरंधरांच्या वरच्या पट्टीतील सुरेल आवाजात 'ढोलकीच्या तालावर' गाणे झाले. शेवटी त्रिशा कोठारे यांनी पेटीवर राष्ट्रगीत सादर केले. वेगवेगळे रंग दाखवत हा 'उंच झोका' रसिकांच्या मनात उंचच उंच गेला.

असे आनंदाने झुलत असतांनाच आली नवरात्र. 'पाठारे प्रभु सोशल समाज' गेली आठ वर्षे दरवर्षी विलेपार्ले येथे होणाऱ्या कनकाई देवी महोत्सवात आपली कला सादर करतो. या वर्षी समाजानेही 'इ कार्यक्रम' सादर केला. अगदी सुरुवातीलाच 'कालिकादेवी प्रसन्न' असे वचन आले पडद्यावर.

'कनकेश्वरी माताकी जय' असा जयघोष घुमला. मान्यवरांनी कनकाई देवीची प्रत्यक्ष स्थळी ओटी भरली. समाजाचे विश्वस्त श्री. माधव गजानन जयकर यांनी मनोगत व्यक्त केले. 'इंद्रियाणाम् अधिष्ठात्री' अशा देवीचे त्यांनी महत्त्व सांगितल्यानंतर समाजाध्यक्ष स्वाती राणे यांनी निवेदनाची सूत्रे हाती घेतली. नऊ स्वरूपाच्या स्त्री शक्तीचा नवरात्रीत उत्सव असतो. ही स्त्री शक्ती म्हणूनच 'रंगदेव' न म्हणता 'रंगदेवता' म्हटले जाते. म्हणून देवतेचे स्मरण करीत स्वाती राणे यांनी अप्रतिम संचालन, निवेदन केले. निवेदनाचा आदर्श नमुनाच पहाताना, ऐकताना समाजातील स्त्री शक्तीचा प्रत्ययच आला साक्षात. सुरुवात झाली कार्यक्रमाची सानिका विजयकरच्या (छोट्या मुलीच्या) भरत नाट्यमने. नंतर मायरा राणे यांनी 'गजानन वंदना' देवा श्री गणेशा म्हणत नृत्याविष्कार केला. गणेशानंतर सरस्वती वंदन हवेच ना? 'जय शारदे' म्हणत सुहास विजयकर यांनी वरदहस्ताची याचना केली सरस्वतीला. लगेच 'माझी माय सरसोती' असे तिचे बोली रूप अवतरले अपर्णा विजयकरच्या सुरांत. नवरात्र म्हटलं की 'गोधळ' घालणे आलेच. रॉनिका विजयकरने तो घालत 'तारिसी भक्ताला' म्हणत भवानी देवीचे मोठेपण सांगितले. लगेचच सौम्या कोठारे या बाल

कलावतीने नृत्यातून 'गोधळ' घातला. त्याला चार चांद लागले आसावरी धुरंधर यांच्या 'माय भवानी' या सादाने. बाल कलावती होती तशी बालकलाकारही होताच सरस्वती स्तवनात. 'हे शारदे माँ' म्हणत छोट्या विवान आगासकरने आळवणी केली. 'शारदा माँ' हे एक रूप; तर 'शेरावाली' हे तिचेच दुसरे रूप. जयदीप विजयकर यांनी ते आळवले. या जयघोषानंतर श्रेया तळपदे यांनी 'जोगवा' नृत्य सादर केले. 'एकवीरा आई डोंगरावरी' हे नंतर काळजाला भिडले ते ऋता प्रधान हजरवीस यांच्या स्वरात. त्याच शेरावालीचे 'सबसा बडा नाम' गीतात घेतले ते डॉ. पवन कीर्तिकर यांनी. कौमुदी मानकरांनी सर्वांच्या वतीने 'वंदन देवीला करूया' ही गीतभावना व्यक्त केली. राजन प्रधान आणि अंजली प्रधान यांनी याच भावनेचा गीतातून उच्चार केला. 'मैं तो आरती उतारू रे' सादर करताना या दोघांनी प्रेक्षकांचे भान ठेवत कधी देवीचा फोटो हाती घेतला, कधी आरती हाती घेतली तर कधी दांडिया! त्यावर नंतर आपल्या सुरांनी कडी केली ती वर्षा धुरंधरांनी. 'मन लेके आया माता' हे सूर त्यांचे ऐकणाऱ्यांच्या मनी गुंजत राहिले. तो सूर गरबा प्रेक्षकही मनोमन खेळलेच म्हणा ना! नंतर मयुरा नायक, निष्का कोठारे, संजना कोठारे, अनुश्री कोठारे, जान्हवी कीर्तिकर या पंचकन्यांनी 'मनवा लागे रे लागे' म्हणत गरबा नृत्य सादर केले. शेवटी सोशल समाजाचे उपाध्यक्ष श्री. तुषार अनंत कीर्तिकर यांनी आभार मानले. ऑनलाईन टेक्निक सांभाळल्याबद्दल राहुल आगासकर आणि रश्मिन राणे यांचे त्यांनी आभार मानणे अटळच. स्वाती राणे यांच्या निवेदन, संयोजनाबद्दलही त्यांनी उचित कृतज्ञता व्यक्त केली. अर्थातच कनकाई परिवार-त्या परिवारातील विशेषत्वाने धर्मेशभाई गांधी, नितीनभाई गांधी, मेहता आदींचे जाहीर आभार मानणे अटळच होते. गेली सात-आठ वर्षे कनकाई (पान २ कॉलम १ वर)

संपादकीय

(पान १ कॉलम ४ वरून)

देवीच्या उत्सवात पाठारे प्रभूना (पर्यायाने सोशल समाजाला) सामावून घेतले आहे त्यांनी. देवीभक्ती सर्वसमावेशक असते, भक्तिसंप्रदाय सामाजिक समता मानतो... अशा मूल्यांना अशा वेळी सरूपता मिळते. दीड तासाचा हा सगळा कार्यक्रम देवी महात्म्याशी, पूजेशी, भक्तिभावनेशी निगडित होता तो यामुळेच. उत्सव संपला तरी आपण मनोमन 'नमस्तस्यैः! नमस्तस्यैः' म्हणत सर्वभूतेषु असणाऱ्या कनकाई देवीचे स्मरण करितच रहाणार.

'प्रभु तरुण' अशा कार्यक्रमांच्या

पाठीशी सदैव असतोच. त्याचे पाऊल सदैव पुढे आणि पुढेपुढेच पडत असते. असणार! म्हणूनच कार्यकारी मंडळातील सदस्य या कार्यक्रमांत सक्रीय असतात. येते नवे वर्षही हीच ग्वाही देणारे असेल. कारण 'प्रभु तरुण' सर्व वाचकांच्या मनी वसलेला आहे. आता जानेवारीपासून नवीन लेखक, नवी सदरे घेऊन तो तुमच्या स्वागताला हजर असेल. तो दिसतो आकाराने एवढुसा. अवघ्या सहा पानांचा. पण ज्ञानेश्वर माऊली म्हणतात ना; 'सूर्य बिंब जरी बचके एवढे' तरी त्याचा प्रकाश अवकाश व्यापणारा असतो; तसेच आहे हो प्रभु तरुणाचे! आपल्या प्रभु तरुणाचे!!

तांत्रिक मांत्रिक

—सौ, त्वरिता संजय दळवी

'...हुम फट्ट स्वाहा...' असे म्हणत यज्ञात आहुती दिली की झालं! अहंकाराचा आणि दुष्टप्रवृत्तीचा नाश झालाच समजावा. स्वाहाच्या माध्यमातूनच यज्ञात अर्पण करण्यात आलेली आहुती देवतांपर्यंत पोहोचेल, असे वरदान खुद्द श्रीकृष्णाने दिले होते. त्यामुळे जसे एखाद्या देवतेला प्रसन्न करण्यासाठी यज्ञ केले जातात तशीच रोगनिवारणासाठीही शास्त्रोक्त यज्ञ केले जातात. जुन्या जादुई गोष्टीं मध्ये 'खुल जा सिम सिम...' असे म्हटले की गुहेला बंद करणारा दगड आपोआप बाजूला होऊन गुहेत जाण्याचा मार्ग मोकळा होतो किवा एखादा जादुई दरवाजा उघडण्यासाठी काही ठिकाणी एक गुप्त कळ असते, जी दाबली की नियोजित द्वारे खुली होतात. अगदी तसेच आपल्या दैनंदिन जीवनात कित्येक तांत्रिक साधनांचा वापर होत असतो. परंतु त्या वस्तू सहज व योग्यरीतीने कशा वापराव्यात याबद्दल कित्येकांच्या डोक्यावर एक नाकर्तेपणाचा बागुलबुवा बसलेला असतो. ह्या बागुलबुवाचा नाश होण्यासाठी एखादे हवन वा गुप्त कळ असती तर कित्ती बरे झाले असते, असं काहीसं मनात येते.

एक 'जोक' माझ्या वाचनात आला होता की संगणकाच्या पुढ्यात बसलेल्या एका माणसाला संगणक सांगतोय की 'Software (म्हणजे संगणकाला पुरवली जाणारी माहिती) बरोबर सुसंगती साधायची असेल तर तुम्हाला तुमच्या बुद्धीत/ मेंदूत सुधारणा करावी लागेल.'

काय गम्मत आहे पहा, एक कम्प्युटर, म्हणजे एक मानव-निर्मित यंत्र, मानवालाच हा संदेश देतेय. माणसाचा मेंदू काही अशी-तशी गोष्ट नाही की ज्याला, प्रत्येक नव्या शोधाबरोबर मोडीत काढावे! किंवा त्याला upgrade करावे. मूळात सगळे

शोध मानवाच्या प्रगल्भ बुद्धीमुळेच लागले आहेत. माणसाला मिळालेल्या अलौकिक बुद्धिमत्तेच्या बळावर त्यानेच संगणकाचा शोध लावला आणि त्याच बुद्धीच्या जोरावर मंगळापाशी त्याचा अहंम, त्याची आई (Mangalyaan-MOM)ही पोहोचली. पण पृथ्वीतलावर असलेली मानवाची आई मात्र वरच्या जोकमध्ये सांगितल्याप्रमाणे, बुद्धीला सुधारण्याच्या गर्तेत अडकून पडली आहे. आईच कशाला, बापसुद्धा!

तंत्रज्ञान खूप पुढे गेलं आहे. संगणक, मोबाईल फोन, इतकंच नव्हे तर रोजच्या घरगुती वापरातले television- washing machine- microwave- ह्यासारख्या तांत्रिक वस्तू सहज वापरता येणे म्हणजे जणू बुद्धीची करावी लागणारी तारेवरची कसरतच असते. वरिष्ठ नागरिकांची ह्या वस्तू वापरताना चक्क दमछाक होते.

खरं म्हणजे कोणत्याही कामाला सोपे करणे हे तंत्रज्ञानाचं काम. रोजची कामे सोप्या पद्धतीने पार पाडता यावीत म्हणून वेगवेगळ्या उपकरणांचा शोध लावला गेला, मग ती बाजारात विकायला आली आणि ग्राहकांनी ती विकतही घेतली. समस्या तर पुढेच आहे. त्या वस्तू वापरण्यासाठीच्या काही पद्धती असतात. त्या सर्वांनाच समजतात असे नाही. दुकानदाराने एकदा पद्धत समजावून सांगितली की झाले. आपल्याला ती वस्तू, ते उपकरण वापरता आले असे नेहमीच होत नाही. मग ती वस्तू कशी वापरावी हे कळेपर्यंत जो मनस्ताप होतो तो वेगळाच. जणू काही 'विकतचं दुखणं' घेतल्यागत होतं.

आता हेच पहा ना, कित्येक घरात बेकिंग करण्यासाठी ओव्हन वापरण्यात येते. केक, बिस्किटे पूर्वी घरातच केली जायची. फार पूर्वी

My Foodie Corner

-Soumitra Velkar

The 'authentic' food debate...

Recently, I came across a comment on a popular Facebook food page about how, "अनारसा is an, 'authentic' Marathi style faraal and that comment got me thinking..."

While it is a very enticing idea to want to categorise some dishes as your own, I am of the view that there is no such thing as 'authentic' food!

Take our own community food for example! Check with your Pathare Prabhu friends and relatives as to how they make अनारसाचे सांबारे! I'll bet you will be surprised at the numerous subtle differences in the recipe you follow, vis-à-vis the recipe followed by your aunt / cousin / neighbour. Who is to judge that your atya's sambhare recipe is more authentic than your maushi's?

In all earnest, I have grown weary of people looking for "authentic" Chinese / Thai / Bengali / Malwani / Goan / Pathare Prabhu / North Eastern food. You can buy all the same ingredients that a khanaval in Ratnagiri uses to cook their. माशाची आमटी, but given the differences in the coconut / chillies / pomfret and even the water that we use in Mumbai, chances are that when you make it here, it will not taste the same. Sure, you may get close, but it will never match your memory of the dish you had on your holiday. Because food is so much more than putting together a set of ingredients into a pot and stirring them together!

On the same note, I don't think an individual's ethnicity has anything to do with whether they can or cannot cook, 'authentic' XYZ style food. As a Pathare Prabhu that runs a Parsi food delivery kitchen, I come across many folks who have queries like, "If you aren't Parsi, how come you make Parsi food?". To those individuals, my usual response is, "Please judge my food by how it tastes and not who my parents are!"

Coming back to the Marathi Anaarsa, the same dish is made across the length and breadth of the sub-continent and is known by different names – the Tamil Adhirasam, Telugu Ariselu and the Arisa from Bihar and Jharkhand are just different names for what essentially is the same fermented rice recipe.

Another such example is that of our favourite Ghevar! While many of us may not be surprised that this sweet is commonly made in Rajasthan, how many of us are aware that the same sweet is made in Peshawar, where it is called 'Gabeen' and the exact same thing is also made in Lahore where it is referred to as, 'Pura'?

I firmly believe that my son is no less Pathare Prabhu because he relishes a rather unusual meal of - भुजणं-भाकरी instead of भुजणं-भात, made by his Puneri mother. There is no such thing as 'authentic' food. Eat what you want and enjoy it! Leave the authenticity debate for another day!

(सदर समाप्त)

*

प्रतिक्रिया

नमस्कार सुहासिनीताई,
मी अनुराधा राजेंद्र तळपदे,
विलेपार्ले.

१६-९-२१ या रोजीच्या प्रभुतरुण अंकातील आपले संपादकीय प्रदीर्घ आणि प्रत्येक कार्यक्रमाचे सविस्तर वर्णन करणारे आहे. ते वाचताना कार्यक्रम प्रत्यक्ष पाहिल्याचा अनुभव येतो.

कोळशावर चालणारे (म्हणजे कोळशाच्या धगीवर ठेऊन वापरात येणारे) ओव्हन बेकिंगसाठी वापरले जायचे. मग ते ओव्हन वातीच्या अथवा गॅसच्या चुलीवर ठेऊन वापरले जाऊ लागले. पुढे इलेक्ट्रिक ओव्हन वापरात आले. त्यांचे OTG (म्हणजे ओव्हन, टोस्टर, ग्रिल) मध्ये रूपांतर झाले. बेकिंग करणे अजून सोपे झाले. त्यानंतर मायक्रोव्हेव ओव्हन आले. आणि गोंधळाला सुरुवात झाली. मायक्रोव्हेव ओव्हनमध्ये सूक्ष्म लहरींच्या साहाय्याने अतिजलद गतीने अन्न गरम केले जाते.

(अपूर्ण)

आपली भाषाशैली आणि विषयाची मांडणी अप्रतिम. उत्कंठेने वाचावे असे आपले लेखन असते. खूप छान.

'अस्मिता वाहिनी' वरील 'अमृतकलश' मधील आपली मुलाखतही माहितीपूर्ण, सहज होती. अभिनंदन.

*

सुहासिनीजी, नमस्कार!

'प्रभुतरुण' दिवाळी अंक कालच पोहोचला. दिवाळीची वातावरण निर्मिती होत असतानाच, मित्रवत् आप्त भेटला आणि प्रसन्न वाटले. त्याच्या आगमनाची सिद्धता करणाऱ्या समस्त चमूचे हार्दिक अभिनंदन. दिवाळी अंक एकूणच छान जमला आहे. मुखपृष्ठाने भावूक आठवणी जागवल्या. अंतरंगातील साहित्य फराळ भरपेट, स्वादिष्ट आणि पौष्टिकही आहे. अन्नदाता सुखी भव! असो.

अंबुजा पुढची काही वर्षे शिक्षणासाठी देशाबाहेर असणार आहे. तरी प्रस्थानापूर्वी तिची लेखणी (पान ५ कॉलम ४ वर)

MODERN CHILDHOOD— MORE PRIVILEGES OR MORE PRESSURES

-Anarkali Sandip Velkar

Age Group 15+

Aarati Jayesh Kothare, Arts, Student Std XII

In my opinion, it all depends on the way we perceive ourselves and our situation. Off course we cannot neglect the fact that changing times, technological advancements, changing mindsets and population growth have surely put a lot of pressure on each individual right from an early age – it's like we are being put into a rat-race right from the moment we are born...after all it's as Darwin says "Survival of the fittest"- yet we cannot ignore that many of them have made our lives comfortable and given us a lot of privileges too!

If travelling in heavy traffic is a pressure, then commutation facilities and infrastructural networks are a privilege. If academic competition is a pressure, then educational policies and healthy student-teacher relationships are a privilege! Majority of the children being the only child in nuclear families tend to have exclusive attention from their parents...it's a privilege...yet having less companions and getting over protected is again adding to pressure – either directly or indirectly.

It's just the matter of the child's attitude – which is largely dependent on his/her upbringing and peer group. Pressures are there and so are privileges...it's on what one wants to focus his/her attention onto!

Age Group 30+

Dr. Amruta Amit Kothare - Ph.D

The other day I saw my nephew who is in Std I, solving some mathematical word problems. I remember solving these sums in Std IV. What pressure to understand and compete for my nephew!

At the same time I noticed he was solving the problem on his tablet. He was using it with ease. I used my first desktop in college. Internet was a dial up luxury. What a privilege it was then. Here my nephew had his own tablet with broadband connection.

Our society is undergoing change. The things that were once luxury are now new normal. But at the same time the competition has increased. There is excess of information and plethora of choices. This creates undue pressure on these little ones. The simplicity of life, eludes these kids. They enter the rat race of success far too early in life.

Modern childhood thus

comes with privileges but at the cost of increased pressure to perform.

Age Group 60+

भरत आनंदराव विजयकर,

-B.Sc Chemistry, School Teacher & Professor

माझ्या मते बालपण, मग ते सध्याच्या वर्तमानातील असो वा आपल्या वाडवडिलांच्या काळातील असो, ते नेहमीच निर्व्याज प्रेमाने भरलेले असते. 'लहानपण देगा देवा, मुंगी साखरेचा रवा' हे संतवचन सर्वांशी सत्यच म्हणावे लागेल; पण या बालपणात, बालपणातील आनंदापेक्षा त्याच्याशी संबंधित पालकांच्या अपेक्षा वाढलेल्या आढळतात आणि मग हेच आज-आजोबा, आई-बाबा, ताई-दादा वगैरे घटक त्या निष्पाप बाळाच्या कोमल मनावर आपल्या अपेक्षांचा भार देऊ पाहतात व मुलांचे बालपण त्यांच्या अवाजवी दबावाखाली कुस्करले जाते. मी तर म्हणून; सध्याच्या शिक्षण व्यवस्थेत काही विचित्र प्रथा चालू झाल्या आहेत, काय तर म्हणजे आई गर्भवती असतानाच त्या बाळाचे नाव शाळेत नोंदवावे लागते. काही ठिकाणी त्या बाळाचा प्रवेश नोंदविताना आई-वडिलांना इंटरव्यू द्यावा लागतो. त्या बाळाचे निष्पाप हास्य या दबावाखाली कोमेजण्याची ती एक सुरुवातच असते.

याचा आणखीन एक वानगीदाखला म्हणजे शाळेचा ओपन हाऊस कार्यक्रम होय. पाल्याची परीक्षा घेतल्यावर ओपन हाऊसच्या दिवशी शाळा पालकांना शाळेत बोलावून पाल्याच्या उत्तरपत्रिका चाचपण्यासाठी देतात. इथपर्यंत सर्व ठीक. पण एक शिक्षक म्हणून आम्ही जे पाहतो ते विचित्रच असते. काही पालक मग ते सुशिक्षित असो वा अशिक्षित, या ओपन हाऊसच्या दिवशी त्या पाल्याला शाळेतच हाणतात; तर काही शिवीगाळही करतात. दमदाटी देत जाणारी आई पुढे तर तिच्यामागे अपराधी भावनेने ओढत चाललेला पाल्य असेच चित्र बऱ्याचदा पहावयास मिळते.

मी एक शिक्षक म्हणून सर्वांना एवढंच सांगेन की तुम्ही पाल्यावर कोणताही अतिरिक्त भार टाकू नका. त्याला मनसोक्त खेळू द्या. मैदाने, चौपाट्या, बगीचे यात मनसोक्त रमू द्या. टीव्ही, व्हिडीओ गेम्सपेक्षा लगेरी, आट्यापाट्या, लंगडी, खो खोसारखे खेळ खेळू द्या. मग पाहा त्याचा मानसिक व

शिक्षकाचा ज्ञानमार्गी अनुभव...

- गीता आंबवणे

"Two roads diverged in a wood, and I - I took the one less travelled by, And that has made all the difference".

- Robert Frost.

(दोन फाटे फुटले रस्त्याला एका वनराईत, आणि मी -मी निवडला होता कमी वापरलेला मार्ग, आणि त्यामुळे घडून गेलं हे सारं मुलखावेगळं)

रॉबर्ट फ्रॉस्ट, या अमेरिकन कवीची ही कविता जेवढी प्रसिद्ध आहे, त्यापेक्षा त्यातील या ओळी अधिक! ही माझी खूप आवडती कविता आहे. प्रत्येक माणूस जीवनात कधी ना कधी अशा वळणावर येतोच. सोपे न वाटणारे निर्णय त्याला घ्यावे लागतातच. कोण कुठला निर्णय घेतो त्यावर पुढील वाटचाल अवलंबून असते. दहावीच्या परीक्षेत डीस्टिक्शन मिळूनही मी सायन्सला जाऊन डॉक्टर, इंजिनियर असे तथाकथित स्टेटस सिम्बॉलवाले कोर्स न निवडता शिक्षक व्हायचे ठरवले.

डी.एड. करायला वसईच्या पापडी येथील सेंट अलोयशियस कॉलेजला गेले व तेथून माझी शिक्षक म्हणून तयारी व पुढे कारकीर्द सुरू झाली.

डी.एड.मध्ये पहिली ते सातवीच्या विद्यार्थ्यांना शिकवण्याचे प्रशिक्षण दिले जाते. मात्र सेठ जुगीलाल पोदार या इंग्रजी माध्यमाच्या शाळेत मला बालवाडीचे वर्ग दिले गेले. थोडी तारांबळ उडाली पण मजा यायला लागली. पुढच्याच वर्षी मी भिवंडीच्या प्रथितयश एन. इ. एस. या इंग्रजी शाळेत प्राथमिक शिक्षक म्हणून रुजू झाले आणि तब्बल वीस वर्षे विद्यादानाचे व विद्याग्रहण करण्याचे काम केले. ते आजही गेली चौदा वर्षे दादर येथील कीर्ती महाविद्यालयात चालू आहे व एक शिक्षक म्हणून घडत आहे, माझ्या व्यक्तिमत्त्वाला आकार मिळत आहे. पण माझ्या करिअरला खरी सुरुवात व घडण एन. इ. एस. मधेच झाली असे मी म्हणून. तेथील वरिष्ठ शिक्षक सहकारी, मुख्याध्यापक सौ. आंबवणेमॅडम यांच्याकडून खूप शिकले. प्रथम प्राथमिक, मग

भावनात्मक बुद्ध्यांक किती जबरदस्त होईल.

थोडक्यात आमच्या काळातील मुलांपेक्षा आजच्या मुलांना अधिक विशेषाधिकार (Privileged) मिळाले असले तरी त्यांच्यावर ताणही अधिक आहे म्हणूनच तर आज मानसोपचार तज्ज्ञांची गरज वाढली आहे.

शेवटी एवढंच म्हणून की बाळ तुमचेच आहे. हे निष्पाप रोप खुरडु नका तर त्याची जोपासना करा. इतकेच.

माध्यमिक व शेवटी उच्च माध्यमिक स्तरांपर्यंत मजल मारता आली. शिकवतानाचे चिरस्मरणात राहतील अशा अनेक अनुभवांनी मला समृद्ध केलंय.

आमच्याकडे सकाळच्या वर्गाची सुरुवात एकत्र मूल्य शिक्षणाच्या तासाने व्हायची. त्यासाठी अगोदर मुलांची तयारी करून घ्यावी लागे कारण एकेका वर्गाची पाळी असे. त्या दिवसाचे महत्त्व, सुविचार, मूल्यांची रुजवात वगैरे सर्व वर्गासमोर मांडण्याची. वर्गशिक्षिकेला आपल्या वर्गातील मुले कसं प्रेझेंटेशन करतील व मूल्यशिक्षणाच्या तासाला सगळे कसे खिळून राहतील हे आव्हान असे. पण ते पेलण्यात एक आनंद असे. त्यातून घडलेली मुले आता रियुनियनला भेटतात तेव्हा आवर्जून सांगतात की मॅडम आज आम्ही ज्या क्षेत्रात आहोत तिथे समोर उभे राहून बोलायचा आत्मविश्वास तुम्ही व्हॅल्यू एज्युकेशनच्या तासाला जे शिकवले, संधी दिली त्यामुळे आहे.

शाळेच्या वार्षिक स्नेहसंमेलनाला नवीन कार्यक्रम बसवणे, आपल्या वर्गाचा कार्यक्रम पाहुण्यांसमोर सादर करण्यासाठी निवड होणे यात स्वर्गीय आनंद असे. आपला वर्ग, आपली तुकडी यात एकोपा, सांघिक भावना, एक कुटुंब असे वाटे व मुले अधिक जोराने काम करीत.

एकदा मी माझ्या दहावीच्या वर्गात आवाहन केले की या वर्षीच्या स्नेहसंमेलनात आपण असा कार्यक्रम बसवायचा की त्यात टेप रेकार्डर, कॅसेट वगैरे कशाचाही समावेश नको. मुले कामाला लागली व आम्ही एक कव्वाली, 'चांदको छुने वाले इंसान देख तमाशा लकडी का', सादर केली ज्यात माझ्याच वर्गाच्या मुलांनी माझ्याच मार्गदर्शनाखाली गायन, वादन व सादरीकरण सबकुछ अपने दम पर केले. पाहुण्यांना खूप कौतुक वाटले व सर्वधर्मसमभावाचा संदेशही दिला गेला. खऱ्या अर्थी 'आत्मनिर्भर' कार्यक्रम सादर केला गेला. मी धन्य झाले.

स्मृतीच्या कुपीत दडून ठेवाव्यात अशा अनेक गोष्टी, किस्से आठवताहेत. सतत प्रेमानेच बोलणे, कधी आवाजही न चढवणे व तरीही वर्गाला शिस्त लावणे मात्र मला जमले नाही. अर्थात मुलांवर मी

(पान ५ कॉलम १ वर)

*

मनातले काही...

प्लॅसिबो, नोसिबो आणि आपण

-कु. आरती जयेश कोठारे

नमस्कार मंडळी,

गेले काही महिने, मी माझ्या 'मनातले काही' तुम्हा सर्वांबरोबर शेअर केले. आता मात्र वर्षअखेरीस तात्पुरता का होईना तुम्हा सर्वांचा निरोप घ्यायची वेळ आली आहे.

१० ऑक्टोबर हा जागतिक मानसिक आरोग्य दिवस (World Mental Health Day) म्हणून साजरा केला जातो. तर जाता जाता आपल्या सर्वांच्याच मनाशी निगडित असलेला असा हा लेख खास तुमच्यासाठी...

आजकालच्या धकाधकीच्या जीवनात 'स्ट्रेस' हा माणसाचा सर्वात मोठा शत्रू होऊन बसला आहे. या स्ट्रेसमुळे फक्त डोकेदुखीच नाही तर इतरही अनेक व्याधी जडतात. हा स्ट्रेस कमी करायला आपण सर्वजण वेगवेगळे मार्ग अवलंबतो... काहीजण योग, मेडिटेशन किंवा एरोबिक्स यासारखे प्रकारही आवर्जून करतात...

आपल्या सर्वांना माहिती आहे की योग केल्याने शरीर व मन दोघांचेही स्वास्थ्य टिकून राहण्यास मदत होते. योग-सूत्रात योगाची व्याख्या, 'योगः चित्त-वृत्ति निरोधः' म्हणजेच चित्तातील वृत्तींचा निरोध करणे (stilling the fluctuations of the mind) अशी दिली आहे. यावरूनच समजते की, अगदी जुन्या काळातसुद्धा 'मन' आणि 'मानसिक स्वास्थ्य' यांना निदान जाणकारांद्वारेच बरेच महत्त्व दिले जाई. 'मनस् षष्ठानि इंद्रियाणि' म्हटले आहे ते काही उगीच नाही! याचे सर्वात मोठे कारण म्हणजे आपले मन आणि आपले शरीर या दोन्ही गोष्टी एकमेकांवर प्रभाव टाकत असतात. पाश्चात्य जगातील सुप्रसिद्ध तत्त्वज्ञ, गणितज्ञ आणि शास्त्रज्ञ रेने देकार्त (René Descartes) यांनीही शरीर आणि मनाचा एकमेकांशी असलेला संबंध मान्य करून शरीर-मन आंतरक्रियावाद (body-mind interactionism)चा प्रसार केला. देकार्त यांच्या म्हणण्यानुसार शरीर आणि मन यांच्यात कार्यकारण संबंध घडून येतात.

तुम्ही कधी हा अनुभव घेतलाय का? जेव्हा आपण मानसिकदृष्ट्या निराश झालेले असतो तेव्हा आपल्याला काही करावेसेच वाटत नाही... त्याउलट आपण व्यायाम करून आल्यावर मात्र आपण मानसिकदृष्ट्या आनंदी आणि उत्साही असतो! जेव्हा आपल्याला खूप स्ट्रेस असतो तेव्हा शरीराच्या कोणत्या ना कोणत्या समस्या उद्भवतातच. परंतु जेव्हा आपण स्ट्रेस-फ्री असतो तेव्हा या समस्या

बऱ्यापैकी कमी होतात. या उदाहरणांद्वारे हे स्पष्ट होते की शरीरस्वास्थ्य आणि मानसिकस्वास्थ्य या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. काही अपवादात्मक उदाहरणे सोडली तर असेच दिसून येते की मन निरोगी तर शरीर निरोगी आणि शरीर निरोगी तर मन निरोगी!

हे झाले स्वास्थ्याशी निगडित. आता वळूया आपल्या विचारांकडे आणि आपल्या आयुष्यात घडणाऱ्या गोष्टींकडे... आपण बरेचदा ऐकले असेल 'चांगला विचार करण्याने चांगल्या गोष्टी घडत असतात'. रॉडो बर्न यांच्या 'द सीक्रेट' या सुप्रसिद्ध पुस्तकात म्हटल्याप्रमाणे, 'सकारात्मक ऊर्जा तुमच्या जीवनात सकारात्मक गोष्टींना आकर्षित करते; तुमची विचारसरणी आणि कृती नियंत्रित करते आणि तुम्ही कल्पना करू शकाल अशी कोणतीही गोष्ट साध्य करण्यासाठी मदत करते'. पण हे नुसते एकमेकांना बोलण्यापुरतेच मर्यादित नाही बरं का! आपले मन, आपले विचार हे आपल्या शरीरावर, वातावरणावर परिणाम करतात हे आता वैज्ञानिकदृष्ट्याही सिद्ध झाले आहे! आज आपण आपल्या मनातले विचार, आपला त्यांच्यावर असलेला विश्वास आणि आपल्या आयुष्यात घडणाऱ्या गोष्टी या सगळ्यांचा वैज्ञानिकदृष्ट्या कानोसा घेऊन बघूया.

आपल्या विचारांमुळे आपल्या आयुष्यात निर्माण होणारे बरेचसे परिणाम हे प्लॅसिबो आणि नोसिबो इफेक्ट घडून आल्यामुळे होत असतात. या दोन इफेक्ट्सना आपण एका प्रकारचे माईड कंडिशनिंग किंवा ब्रेन हॅकिंगही म्हणू शकतो. खरे पहायला गेले तर हे दोन्ही इफेक्ट्स मानसशास्त्रापेक्षाही जीवशास्त्र किंवा न्यूरोसायन्स या शाखांशी अधिक निगडित आहेत परंतु या दोन्ही शाखा मानसशास्त्राचा एक अविभाज्य घटक आहेत. म्हणूनच यांचा मानसशास्त्रातही समावेश केला जातो. या दोन्ही इफेक्ट्सचा एक महत्त्वाचा भाग म्हणजे आपला एखाद्या कल्पनेवर असलेला विश्वास. आपल्या सर्वांनाच माहिती आहे की विश्वास हा आयुष्यात किती महत्त्वाचा असतो ते! आपण हताश झालो असता आपल्याला सर्वाधिक मिळालेला सल्ला हा 'स्वतःवर विश्वास ठेव' अशाच आशयाचा असतो. वरील दोन्ही इफेक्ट्स हे एखाद्या गोष्टीवर विश्वास ठेवल्यामुळेच पाहायला मिळतात. जिथे विश्वास

नाही तिथे हे इफेक्ट्सही नाहीत.

प्लॅसिबो इफेक्टचा शोध दुसऱ्या महायुद्धाच्या काळात डॉक्टर हेन्री बीचर (Henry Beecher) यांनी लावला. त्याकाळी वेदनाशामक मॉर्फिनचा तुटवडा जाणवत होता. त्यावेळेस थकलेले जखमी सैनिक प्रेरित व्हावेत म्हणून मॉर्फिनच्या नावाखाली त्यांना साधे सलाईनचे इंजेक्शन देण्यात आले होते. आश्चर्य म्हणजे, त्यांतील जवळजवळ अर्ध्या सैनिकांना खरोखरच याचा फायदा होऊन त्यांचे दुखणे कमी झाल्याचे त्यांनी स्वतःच सांगितले. मॉर्फिन दिलेले नसतानाही त्यांचे दुखणे इतके सहज कमी झाले ह्याचे कारण म्हणजेच प्लॅसिबो इफेक्ट. 'मॉर्फिनचे इंजेक्शन वेदनाशामक आहे आणि आपल्याला मॉर्फिनचेच इंजेक्शन दिले गेले आहे' असा ठाम विश्वास सैनिकांच्या मनामध्ये होता आणि म्हणूनच फक्त या विचारांनेच त्यांचे दुखणे कमी झाले. आपले मन किंवा मेंदू आपल्या शरीरावर व आपल्या आजूबाजूच्या वातावरणावर अशा प्रकारे प्रभाव टाकत असतो. हल्लीच्या वैद्यकीय चाचण्यांनी अनेक बुवाबाजी करणाऱ्या माणसांचे पितळ उघडे पाडले आहे... कुठल्याही व्याधीवर हे लोक कसलेसे अंगारे, चूर्ण अथवा लेप देऊन लोकांची फसगत करत होते... काही प्रमाणात हे अजूनही चालत असेल पण या वैद्यकीय चाचण्यांद्वारे आपल्या शरीरात खरोखरच त्या औषधांचा काही फायदा होतो की नाही हे आता स्पष्टपणे कळू शकते. या लोकांची चलती कशी बरं चालत असेल? याचे उत्तरही प्लॅसिबो इफेक्ट देतो. वरील मॉर्फिनचे उदाहरण बघता लोकांची अशी फसगत करणेही किती सहज सोपे आहे नाही?

नोसिबो हा शब्द अलीकडेच प्रचलित झाला आहे व याचे श्रेय वॉल्टर केनेडी (Walter Kennedy) यांना दिले जाते. नोसिबो इफेक्ट हा प्लॅसिबो इफेक्टच्या विरुद्ध काम करतो. आपण असे म्हणू शकतो की जेव्हा प्लॅसिबो इफेक्टचे परिणाम फायदेशीर होण्यापेक्षा हानिकारक होतात तेव्हा त्यांना नोसिबो इफेक्ट हे नाव दिले जाते. या इफेक्टचे सर्वाधिक माहित असलेले एक उदाहरण मी आपल्याला देत आहे. एका गुन्हेगाराला त्याच्या गुन्हांमुळे मृत्युदंड ठोठावण्यात आला होता. काही संशोधकांना मन आणि विश्वास यांच्याशी निगडित एक प्रयोग करायचा होता. या प्रयोगाचे जीवघेणे परिणाम होतील की नाही याची कल्पना कोणालाच नव्हती म्हणूनच त्या संशोधकांनी न्यायाधीशांची परवानगी काढून या मृत्युदंड मिळालेल्या इसमालाच या प्रयोगात सहभागी करून घेतले! त्यांनी या इसमाला डोळ्यांवर पट्टी बांधून एका खोलीत खुर्चीला बांधून बसवले व

त्याला सांगितले की थोड्याच वेळात ते या खोलीत एक अतिविषारी आणि भुकेला साप सोडणार आहेत. कदाचित त्याचा सर्पदंश जीवघेणा ठरू शकतो असेही त्यास सांगितले. त्यांना सापाच्या दंशामुळे शरीरात होणारे बदल अभ्यासायचे आहेत असे त्याला सांगून ते बाहेर पडले. खरेतर या संशोधकांनी खोलीत साप सोडण्याऐवजी सापाचा आवाज एका स्पीकरवर प्ले केला. दबक्या पावलांनी एक संशोधक थोड्या वेळाने आत आला व त्याने या इसमाच्या पायाला दोन सुया (needles) पटकन टोचल्या. त्या इसमाला त्या खोलीत कोणी माणूस आल्याची जराही चाहूल लागली नाही. त्याला तर 'आपल्याला सापाने दंश केला आहे' असेच वाटले! पुढील काही क्षणांमध्ये तो इसम मृत्यू पावला! पण ही गोष्ट फक्त भीतीमुळे घडली नव्हती. पोस्टमार्टमच्या रिपोर्टद्वारे संशोधकांना हे लक्षात आले की सापाचा दंश झाल्यावर आपले शरीर आपल्या संरक्षणासाठी ज्या काही रसायनांचा स्त्राव करते ती सारी रसायने मृत्यूआधी या इसमाच्या रक्तात आढळून आली आणि हीच या प्रयोगाची सर्वात मोठी बाब होती कारण ही रसायने शरीरात सापाचे विष असल्याशिवाय निर्माण होत नाहीत! आपले मन आपल्या शरीरावर किती मोठा परिणाम करू शकते हेच यातून स्पष्टपणे दिसते. बरेचदा असेही होते की आपल्याला काही औषधांचे साईड इफेक्ट्स माहित असल्यावर, आपल्यालाही ते औषध घेतल्यावर हे साईड इफेक्ट्स होत आहेत असे वाटू लागते. कदाचित आपल्याला खरोखरच ते होतही असतील परंतु एका संशोधनाद्वारे हे सिद्ध झाले आहे की औषधाच्या नावाखाली कुठल्यातरी साध्या साखरेच्या गोळ्या दिल्यावरही ज्या लोकांना त्या औषधाच्या दुष्परिणामांची कल्पना दिली गेली होती त्यांना खरोखरच ते दुष्परिणाम जाणवायला लागले होते!

आपण सर्वांनीच अशा प्रकारचे काही परिणाम आयुष्यभरात कधी ना कधीतरी अनुभवले असतील. आपल्या विचारांची ताकद वरील उदाहरणांवरून लक्षात येते. सद्गुरू श्री. वामनराव पै म्हणतात तेही खरेच आहे. 'तूच आहेस तुझ्या जीवनाचा शिल्पकार!' आयुष्य घडवण्याची ताकदही फक्त आपल्या हातातच नाही तर आपल्या विचारांमध्येही आहे. आनंद अनुभवायचा असेल तर आनंदी विचारांना खत-पाणी घाला! चांगल्या गोष्टींवर विश्वास ठेवा! बिकट परिस्थितीत चांगलं शोधायचा प्रयत्न केल्याने भविष्यात चांगले क्षण नक्कीच येतील. आपल्या विचारांमध्ये किती ताकद आहे हे एव्हाना तुमच्या लक्षात आले असेल! त्यामुळे आपले जीवन अधिक सुखकर आणि आनंदी करायचे (पान ५ कॉलम ३ वर)

(पान ३ कॉलम ४ वरून)

कधीही हात उगारला नाही. माझ्या जिभेची धार व प्रसंगी शाब्दिक बाण वर्गावर नियंत्रण ठेवायला पुरेसा असे. एकदा एका पालकांनी माझी तक्रार शाळेच्या चेअरमनकडे केली, त्यांनी मला बोलावले. चेअरमन म्हणाले की, तुम्ही मुलांना तिखट बोलता. मी म्हटले की मी अपशब्द वापरत नाही किंवा शारीरिक शिक्षाही देत नाही मग माझ्याकडे बेशिस्त मुलांना वळण लावण्यासाठी कधी उपहास, कधी विनोद, तर कधी तिखट शब्द एवढीच आयुध उरतात. चेअरमनना ते पटले व मी ताठ मानेने केबिन बाहेर पडले.

आमच्या शाळेत प्रत्येक मुलाच्या डायरीत एक मिसबीहेवीयरचा कॉलम असे. मी शाळा सोडल्यानंतर एका मुलाने त्या जपून ठेवलेल्या पानावरच्या माझ्या सद्दा व पालकांची स्वाक्षरी आणण्यासाठी दिलेली कारणे याचा फोटो पाठवला. जुन्या स्मृतींना उजाळा मिळाला व आम्ही खूप हसलो. माझे विद्यार्थी आज खूप मोठे झालेत. विविध पदावर, आपापल्या प्रांतामध्ये चोख काम करताहेत, हे पाहून ऊर अभिमानाने भरून येतो; पण जास्त समाधान याचे आहे की त्यातील काही माझ्यासारखे शिक्षकच झालेत व ते मला सांगताहेत की आम्ही तुमच्या स्टार्टलने शिकवतो. मला त्यांचे कौतुक वाटते आणि गम्मतही वाटते.

आज मागे वळून बघताना मी शिक्षकीपेशा जाणीवपूर्वक स्वीकारला याचा अभिमान वाटतो. मी स्वतःला खूप नशीबवान समजते की जे मला करायला आवडते, ज्यातून आनंद मिळतो, ते मला करायला मिळतेय. शिवाय त्याचा मोबदलाही मिळतो. अर्थात याकडे केवळ पोटपाण्याचा व्यवसाय म्हणून मी कधीही पाहिले नाही. "This is not only my profession but also my mission" (हे केवळ माझे उपजीविकेचे साधन नसून ते एक पुण्यकर्म आहे!). यात जेवढा माझा वाटा आहे त्यापेक्षा जास्त माझ्या गुरूंचा व विद्यार्थ्यांचा आहे हे मी नम्रपणे नमूद करते.

-प्रा. ज्योती मुंढे, भिवंडी

Email: jyotimundhe2026@gmail.com

*

दंडवत

सौ. गीता आंबवणे

‘शिक्षकाचा ज्ञानमार्गी अनुभव’ ही लेखमाला प्रभुतरुणमध्ये सादर करताना खूप छान अनुभव आला. आपल्या कार्याचे फलीत उत्तम झाले याची ग्वाही आपले मन आपल्याला देते. हा आनंदमय अनुभव मला ‘प्रभुतरुण’ ह्या संस्थेने दिला त्याबद्दल

संपादिका श्रीमती सुहासिनी कीर्तिकर यांचे आभार. वेळोवेळी त्यांनी मला फोनवरून मार्गदर्शन केले. फोनची रिंग वाजली की लगेच सुहासिनीबाईंचा भारदस्त आवाज येत असे, “नमस्कार; काय म्हणता? हा आवाज माझा आधार होता. ही लेखमाला लिहावी ही कल्पना डॉ. सुरेखा धुरंधर यांनी मांडली. मी ती नीट पार पाडीन याची त्यांना खात्री वाटली; म्हणून त्याच विश्वासाने मी ती पूर्ण केली. त्याबद्दल आभार!

ह्या सर्व शिक्षकांनी वेळेत लेख पाठवले. आम्हां शिक्षकांना वेळेचे, काळाचे, नियमांचे बंधन योग्यरित्या पाळावेच लागतात. मी बऱ्याच शिक्षकांना संपर्क केला, पण काहींनी मला प्रतिसाद दिला नाही. पण माझी शोध वाट चालूच होती, मी शांत रहाणारी नाही. ज्या १० जणींनी मला साथ दिली त्यांचे मनःपूर्वक आभार. या सर्वांचे फोन नंबर माझ्याकडे आहेत. जर प्रभुतरुणांतील लेखांसाठी विचारणा करायची असेल तर आपण संपर्क करू शकतो. यांतील काही नवीन लेखिका आहेत, त्यांनी जरूर लेखन करावे.

फेब्रुवारी - सौ. गीता आंबवणे. सरकारी प्रकल्पाचा शाळेत कसा उपयोग करून घेता येईल हे मुख्याध्यापक म्हणून दाखवून दिले ते अनुभव सांगितले.

मार्च - मृदुता मानकर, मुख्याध्यापक सामान्य धरांतील विद्यार्थ्यांना ज्या वस्तूंची गरज असते ती त्यांनी कशी पूर्ण केली.

एप्रिल - नीलम जयकर, ज्या विद्यार्थ्याला इंग्लिश येत नव्हते त्याची शिकवणी घेऊन त्याला स्वतःच्या बळावर उभे रहाण्याची हिम्मत, ज्ञान आत्मविश्वास दिला आणि त्याचा प्रत्यक्ष अनुभव मिळाला.

मे - शितल देशमुख. भिवंडीतील माझ्या शाळेतील सहशिक्षिका. सामान्य बुद्धिमत्तेच्या मुलांना १० वीच्या सर्व विषयांचे ज्ञान देऊन त्यांचा १०० टक्के रिझल्ट लागला ह्यातूनच ती मुले घडवली गेली.

जून - सौ. नंदिनी देसाई. ह्या बाई सुहासिनीताईंची मोठी बहिण. वयाच्या ८०-८२ वर्षांच्या ह्या सर्वात वयाने मोठ्या शिक्षिका. त्यांनी माहिती सांगितली व सुहासिनी ताईंनी ते अनुभव लेखात गुंफले.

जुलै - पुजा अजिंक्य. ह्या उत्तम लेखिका, शिक्षक, अभिनेत्री, दिग्दर्शक आहेतच. त्यांच्या विद्यार्थ्यांना त्यांनी घडवले, त्यामुळे त्यांना मॅडम बद्दल मनोमय आदर वाटणारच, अशीच पिढी घडते.

ऑगस्ट - आशा विजयकर. आपल्या अंगातील कलागुणांचा उपयोग शिक्षकी पेशांत कसा करता येईल याचा विचार केला. चौथीच्या स्कॉलरशिपच्या विद्यार्थ्यांचे क्लास

कविता

‘विकल्प’

करे तू दहन.. और मैं सहन.. ये वहन विधर्म है
मैं वश में हूँ.. तेरे बस में हूँ.. वितथ-तथाता.. वितर्क्य है..
तेरा कर्म मैं.. मेरा धर्म तू.. मेरे कर्मपथ का तू अध्यक्ष है ?
तू काल है .. विक्राल मैं .. तेरे कालचक्र पर प्रहार मैं..
संकल्प मैं.. प्रगल्भ मैं .. अविरत शरिमन् का विकल्प मैं !!

नेहा दळवी-महाले

(दिवाळी अंकात नेहा दळवी यांच्या कविता प्रकाशित झाल्या नाहीत. क्षमस्व. -संपादक)

घेऊन आपले अनुभव समृद्ध केले. सप्टेंबर - अलका तळपदे. आपले बी.एह. होण्याचे स्वप्न त्यांनी पूर्ण केलेच. शाळेतील आपले स्थान त्यांनी अत्यंत प्रामाणिकपणे, शोधक वृत्तीने पूर्ण केले. मीठाची रांगोळी ही त्यांची उत्तम कलाकृती आहे. आज त्या समाधानी आहेत.

ऑक्टोबर - नोव्हेंबर - स्वाती जयकर, मुख्याध्यापक. यांनी दिवाळी अंकात वसा ज्ञानार्जनाचा ह्या लेखातून आपले बोलके विचार मांडले आहेत. मुलांवर खूप प्रेम करून, त्यांचे लाड करून त्यांना संस्कारित केल्याने त्यांच्यात बदल होतो हाच त्यांचा विश्वास आहे.

डिसेंबर - ज्योती मुंढे, भिवंडीतील विद्यार्थ्यांनी व सहशिक्षिका. आता कीर्तिकर कॉलेजची प्राध्यापिका पी. एचडी. आहे. शाळेवर नितांत प्रेम, इंग्रजी विषयात पारंगत, विद्यार्थ्यांवर भरपूर मेहनत घेण्याची प्रचंड हिम्मत त्यामुळे सतत यशस्वी.

शिक्षक आपल्या ज्ञानमार्गी अनुभवानेच विद्यार्थी घडवतो.

ह्या सर्व शिक्षकांना, त्यांच्या प्रयत्नांना, आस्थेला, विचारांना, आचारांना, संस्कारांना माझा मनःपूर्वक दंडवत!!!

(सदर समाप्त)

*

(पान ४ कॉलम ४ वरून)

असेल तर सर्वात आधी आपले विचार चांगले ठेवायला हवेत - म्हणजेच प्लॅसिबो इफेक्ट वाढवावा आणि नोसिबो इफेक्ट टाळावा. चला तर सारे, आपण आपल्या विचारांवर नियंत्रण मिळवण्याचा प्रयत्न करूया. याने आपले आयुष्य आपल्या किंचितसे जरी अधिक नियंत्रणात आले तरी काय वाईट आहे?

वाचकहो, या सदरातील या शेवटच्या लेखातून मी ‘प्लॅसिबो इफेक्ट’ वाढवावा म्हणून म्हणते की येणारे वर्ष आपणा सर्वांना सुख, समृद्धी, समाधान, ऐश्वर्य व उत्तम आरोग्य घेऊन येणारे असो! तसेही कुणीतरी म्हटलेच आहे, ‘शुभचिंतावे, शुभ इच्छावे, वचनी शुभ बोलावे. शुभ कर्मांच्या सामर्थ्याने करावे जीवनाचे सोने.!’

(सदर समाप्त)

*

(पान २ कॉलम ४ वरून)

साहित्यविश्वात रुजू झाली, याचा मला विशेष आनंद होत आहे. त्याबद्दल आपले मनभरून आभार.

आपल्याला आणि आपल्या कुटुंबीयांसह प्रभुतरुण परिवाराला या दीपोत्सवाच्या अनेक शुभेच्छा!

- मुकुला राणे नवलकर

*

Sushasini Kirtikar,

Prabhu Tarun - Diwali issue
I am impressed by the different feel of the cover page with sepia tone all over and red and yellow flame makes it unique in composition.

Kudos to Monica Iyer who designed it and suhasini kirtikar to have adopted it on the cover page.

It is all the more creditable to bringout the Diwali issue in record time and reach it to the readers in times of prevailing pandemic.

My Bhaubeez to suhasini kirtikar

- Arvind Dharadhar

*

सुहासिनी कीर्तिकर,

संपादक प्रभु तरुण

प्रभुतरुणाच्या दीपावली अंकातील आपले संपादकीय म्हणजे थोडक्या शब्दांत बरंच काही सांगून जाणारे. प्रभु तरुणाच्या विविध उपक्रमांबद्दल आपण दिलेली माहिती खरंच छान. देणगीदार, जाहिरातदार, हितचिंतक आणि समस्त वाचक यांच्या पाठबळाची योग्य नोंद घेत संपादकीय खरंच सुंदर सादर केले आहे. धन्यवाद!

-दीपक माधव धैर्यवान

*

पाठारे प्रभु चॅरिटीज

‘पाठारे प्रभु चॅरिटीज’ची ‘अन्युअल रिपोर्ट ऑण्ड ऑडिटेड फायनान्शियल अकाऊंट्स २०२०-२१’ ही पुस्तिका घोरोघरी प्राप्त झाली. दरवर्षीप्रमाणे वार्षिक हिशोबाचे संमतीकरण शीघ्रगतीने, नेटके, अचूक करून घेऊन ते सर्व ज्ञातीयांना माहितीकरिता पाठविण्याचा विक्रम याही वर्षी चॅरिटीजने केला आहे. वार्षिक अहवालामुळे चॅरिटीजचे वर्षभराचे उपक्रम वाचकांना एकत्रितपणे समजतात. चॅरिटीजचे अध्यक्ष, विश्वस्त, सहाय्यक यांचे अभिनंदन.

प्रभु तरुण आश्रयदाते

१) सौ. विमल व श्री. माधव नायक,	२२) कै. कमलिनी रमाकांत प्रधान
२) सौ. नलिनी व श्री. रविंद्र रामराव मानकर,	२३) कै. नटवर्य शरद श्रीकृष्णनाथ गणपतराव दळवी
३) सौ. अनामिका बी. ए. एल.एल.बी.	२४) आद्य मराठी लघुलिपीकार कै. भुजंगराव रामचंद्र मानकर
४) कै. नटवर्य नारायण रामराव झावबा	२५) कै. वामन मोरेश्वर प्रभाकर
५) कै. सौ. मोतिराम विनायक जयकर	२६) कै. चंद्रकांत नारायण विजयकर, कै. कुंजविहारी वाय. जी. तळपदे, कै. प्रविण चंद्रकांत नारायण, विजयकर, कै. वैभव कुंजविहारी वाय. जी. तळपदे यांच्या स्मरणार्थ एक हितचितक
६) आद्य संपादक कै. विष्णु कृष्ण कोठारे	२७) कै. डॉ. विद्याधर चंद्रकांत नारायण विजयकर यांच्या स्मरणार्थ हितचितक
७) कै. रावसाहेब चंद्रकांत बालमुकुंद वेलकर	२८) कै. पूर्णचंद्र केशरीनाथ राव व कै. सौ. शीला पूर्णचंद्र राव यांच्या स्मरणार्थ
८) कै. सौ. सुशीला यशवंतराव कीर्तिकर	२९) डॉ. राम गोविंदराव नवलकर
कै. सौ. सुशीला व श्री. मोरेश्वर वि. प्रधान	३०) सौ. शुभांगी राम नवलकर
९) सौ. मीरा व श्री. रविंद्र नानूजी दळवी	३१) सौ. रीटा आणि श्री. मंदार माधवराव नायक
१०) कै. सौ. शालाका (अरुणप्रभा) शैलकुमार श्रीकृष्णनाथ दळवी	३२) कै. सौ. विजया व श्री. प्रकाश माधव नायक या त्यांच्या आईवडिलांच्या स्मृत्यर्थ उन्मेष प्रकाश नायक
११) कै. श्रीमती चंपुबाई आणि कै. आनंदराव सुंदरजी धराधर	३३) सौ. वृंदा आणि श्री. शाम विनायक जयकर
१२) कै. सौ. रोहिणी (रत्नप्रभा) श्रीकर राणे	३४) कै. श्रीमती जयश्री आणि कै. श्री. जयवंत विश्वनाथ कीर्तिकर स्मृत्यर्थ श्री. उमेशचंद्र जयवंत कीर्तिकर
१३) सौ. निलीमा व श्री. सृजन केशवराव राणे	३५) कै. श्रीमती प्रतिमा आणि कै. श्री. धाकलेश्वर बाळाजी जयकर स्मृत्यर्थ सौ. सुप्रिया उमेश कीर्तिकर
१४) कै. श्रीमती रोझाबाई आणि कै. बाळाराम केरोबा नायक	
१५) कै. शरद विनायक कीर्तिकर यांच्या स्मरणार्थ अनामिक	
१६) कै. सौ. दिलीप रघुनंदन कोठारे	
१७) कै. श्रीमती कमलजा आनंदराव अजिंक्य	
१८) कै. दिवाळीबाई व कै. डॉ. वामनराव आनंदराव विजयकर	
१९) कै. विष्णुराज बाळाराम नायक	
२०) अॅड. सदाशिव आनंदराव धुरंधर	
२१) कु. कस्तूर मोठाबाई जयकर	

अभिनंदन

* आपल्या जातीतील थोर संशोधक, लेखक श्री. प्रताप मोतीराम बा. वेलकर यांनी २६-१०-२१ रोजी शतकोत्सवी वर्षात पदार्पण केले. यानिमित्त 'तरुणभारत' दैनिकात त्यांच्यावर गौरवपूर्ण, माहितीपर लेख प्रसिद्ध झाला. परिपूर्ण समृद्ध जीवन जगणाऱ्या श्री. प्रतापरावांना प्रभुतरुणाच्या मनःपूर्वक शुभेच्छा.

* डॉ. सुमन नवलकरांनी जे. के. मीडियातर्फे स्वतःच्या 'मास्क' कथेचे ऑनलाईन अभिवाचन केले. किस्त्रीम, अक्षरधन आदि दिवाळी अंकांत त्यांच्या कविता प्रकाशित झाल्या. अक्षरसंवेदना २०२१च्या दिवाळी अंकात कथास्पर्धेत त्यांना प्रथम पारितोषिक मिळाले.

* २३-१०-२१ च्या 'मैत्री' अंकात मृदुला प्रभुराम जोशी यांचा डॉ. कुमुद कानेटकरांवर 'जिवलग सखी' लेख प्रकाशित झाला. याच अंकात आंतरराष्ट्रीय चित्रकार दिनानिमित्त सौ. स्वाती वर्तक यांचा विशेष लेख आहे. त्यात १९२८ मधील रावबहादूर म. वि. धुरंधर यांचे स्वतःचे तैलचित्र आणि इतर चित्रांसहित त्यांच्यावर चित्रण आहे.

* प्रा. सुहासिनी कीर्तिकर यांचा आरती प्रभूच्या असंग्रहित कवितांवरील लेख 'नक्षत्रांचे देणे' 'झपूझा' मध्ये प्रसिद्ध झाला. सतीश काळसेकरवरील लेख 'युगांतर' दिवाळी अंकात प्रसिद्ध झाला. 'रोहन साहित्य मैफल' मध्ये 'मला आवडलेला दशकातील मराठी अनुवाद' हा लेख, तसेच को.म.सा.प. तर्फे 'काव्य दिवाळी' मध्ये

भावांजली

पाठारे प्रभु महिला समाजाच्या विश्वस्त श्रीमती रेणुका धुरंधर यांचे नुकतेच निधन झाले. त्यांच्या गुणवैशिष्ट्यांवर प्रभुतरुणाने लेख लिहिला होता. प्रभुतरुणाचे असीम सुहृद असलेल्या कै. प्रदीप कोठारे यांच्या त्या भगिनी होत. त्यांच्या निधनामुळे झालेल्या कुटुंबीयांच्या दुःखात प्रभुतरुण सहवेदक आहे.

कविता प्रसिद्ध झाली. मराठी साहित्य संस्कृती मंडळातर्फे बृहन्महाराष्ट्रातील उत्कृष्ट पुस्तकाची पारितोषिकासाठी निवड करण्यासाठी परीक्षक म्हणून; तसेच को.म.सा.प.च्या कविता स्पर्धेत परीक्षक म्हणून त्यांनी काम केले.

* १-११-२१ रोजी एनडीटीव्हीवर 'महाराष्ट्राची विविधरंगी परंपरा' (फ्लेवर्स ऑफ महाराष्ट्र) या कार्यक्रमात अॅड. सौ. केतकी जयकर आणि सॉलिसिटर राजन जयकर यांनी पाठारे प्रभू वेषभूषेत आपल्या ज्ञातीचे वैशिष्ट्य सादर केले.

* आकाशवाणीच्या नोव्हेंबर महिन्यातील 'आरोग्यम् धन संपदा' मध्ये डॉ. प्रीती जयकर यांचे सलग तीन दिवस 'थॉयरोईड'वर व्याख्यान झाले.

* २८-११-२१ रोजी लोकमान्य सेवा संघ, विलेपार्ले इथे निवृत्त न्यायाधीश सौ. बागेश्री परीख यांनी लिहिलेल्या 'अनुभूती' - कुटुंब न्यायालयीन खटल्यांची या पुस्तकाचे प्रकाशन डॉ. आनंद नाडकर्णी यांच्या हस्ते झाले. याप्रसंगी मुंबई विद्यापीठाच्या माजी कुलगुरू डॉ. स्नेहलता देशमुख उपस्थित

प्रभुतरुणाची डायरी

नारळ साखर दिला

१५-१०-२१ श्री. अक्षय अंजन कोठारे कु. अध्या सौरभ रेडीज

जनन

१८-०९-२१ डॉ. सौ. पूर्वा आणि डॉ. सोहेल नृपाल कोठारे, पुत्र, अंधेरी
१९-११-२१ सौ. हिमाली आणि श्री. राहुल किरण आगासकर, पुत्र, दादर

आत्याबाई नाव बोला

०९-०९-२१ कु. किआरा राजस निंबार्ते (किआराची आई पूर्वाश्रमीची नेहा जयकर) फ्लोरिडा, यू. एस. ए.

नांदा सौख्यभरे

१५-१०-२१ कु. नेहा मंदार संजित श्री. तन्मय विनायक कर्वे (आं.ज्ञा.)

१८-१०-२१ कु. ख्याती तेज वेलकर डॉ. शौनक मोहन कुलकर्णी (आं.ज्ञा.)

मरण

२४-०८-२१	श्रीम. कल्पना (ज्योत्स्ना) सुरेश कोठारे,	वय ८५,	खार
२७-०९-२१	श्री. जयपाल मोतीराम विजयकर,	वय ९१,	अंधेरी (प.)
२३-०९-२१	सौ. नीति (एडविडा) प्रकाश जयवंत तळपदे,	वय ७४,	उडुपी
०२-१०-२१	श्री. अनिल खंडेराव धैर्यवान	वय ८३,	कॅनडा
२९-१०-२१	श्रीम. नीला प्रशांत धैर्यवान,	वय ७२,	पुणे
३१-१०-२१	श्री. अशोक माधव प्रधान,	वय ७८,	पुणे
१२-११-२१	श्रीम. छाया दीपक तळपदे,	वय ६८,	मालाड
१३-११-२१	श्रीम. नयना मोहन धुरंधर,	वय ८३,	माहीम
१४-११-२१	श्रीम. प्रतिभा रमेश कोठारे,	वय ८८,	फोर्जेट स्ट्रीट
१६-११-२१	श्रीम. रेणुका कृष्णनाथ धुरंधर	वय ७७	प्रभादेवी
१६-११-२१	श्री. शैलेश कृष्णराव जयकर	वय ७३	कांदिवली

चुकीची दुरुस्ती - सप्टेंबर अंकात कै. श्री. आनंद शामराव तळपदे यांच्या स्मरणार्थ देणगीमध्ये स्नुषा आदिती ऐवजी अश्विनी असे वाचावे.

* दिवाळी अंकातील 'प्रभुतरुणास देणगी' सदरातील पुढील मजकूर कृपया असा वाचावा - सौ. रजनी आणि श्री. नितीन जयपाल कोठारे यांकडून कन्या कु. अपूर्वा कथ्यक नृत्यालंकार परीक्षेत प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्याबद्दल रु. ५०१/- तसेच सौ. रजनी आणि श्री. नितीन जयपाल कोठारेकडून त्यांची कन्या सौ. मृगा कोठारे -पुष्कर यांना 'लॅण्डॉर फिव' या मल्टिनॅशनल डिझाईन कंपनीत 'डिझाईन डायरेक्टर' या पदावर बढती मिळाल्याबद्दल रु. ५०१/-

* दिवाळी अंकात 'परीक्षेतील सुयश' सदरात एसएससी (दहावी) श्री. नितेश ऐवजी कृपया श्री. मीतेश राजशेखर राणे असे वाचावे.

परीक्षेतील सुयश

बारावी (लंडन कॉलेजिएट स्कूल, दुबई)

कु. अनुष्का अपरेश रणजित ९३.३ टक्के
बी. कॉम.

कु. वरदा राहुल नायक ९.६४ सीजीपीए
श्री. अमित नीलेश राणे ९.६१ सीजीपीए
(८१ टक्के)

पीजीडी इन मीडिया लॉज (नालसार विद्यापीठ, हैदराबाद)

श्री. नितीन चित्रसेन कोठारे २७८/४००, ए प्लस ग्रेड

मास्टर ऑफ फाईन आर्ट्स (अप्लाइड आर्ट) मुंबई विद्यापीठ

कु. वैजयंती विश्वास अजिंक्य, प्रथम श्रेणी होत्या.

* 'दीपकाव्य' या ऑनलाईन कवितावाचन कार्यक्रमात सौ. निकेता प्रशांत राणे आणि सौ. भैरवी अश्विन देसाई यांनी दिवाळीवरील एकेक कविता सादर केली. त्याचे प्रास्ताविक सौ. साया नवलकर यांनी केले.

कविता

सुवास!!

सागर प्रीतीचा अथांग मनात उठती लाख तरंग..

तुझ्या सवे गं होते रंग गेले मजला करुनी दंग..

मिळाले मजला काही किंचित तुझ्या सवे ते क्षण अलौकिक..

प्रणयाचे हे ठसे मनावर चैतन्याला कसला आवर..

ओढ तुझी ही एक अनावर खिन्न मनाला कैचा सावर..?

गूढ असे एक गुपीत होते ललाटी पण ते लिखित होते..

जीवनात ना काही उरले होते जे ते सर्वच सरले!

चहूओर आता एकच भास तुझेच स्पर्श, तुझा सुवास!!

नेहा दळवी-महाले

हे मासिक मुद्रक, प्रकाशक श्रीमती सुहासिनी कीर्तिकर यांनी मालक बोर्ड ऑफ कंट्रोल प्रभुतरुण करिता मे. स्नेहेश प्रिंटर्स, ३२०-अ, शाह अँड नाहर इंडस्ट्रीयल इस्टेट, अ-१, धनराज मिल कंपाऊंड, सीताराम जाधव मार्ग, लोअर परेल, मुंबई-४०००१३ येथे छापून पारिजात बी-३, युनियन बँक एम्प्लॉईज को-ऑप. हौ. सोसायटी, पटेल इस्टेट, जोगेश्वरी (प.), मुंबई-४००१०२ येथे प्रकाशित केले.

संपादक: श्रीमती सुहासिनी कीर्तिकर

RNI NO. 14613/67